

Rejent * rok 15 * nr 7-8(171-172)
lipiec-sierpień 2005 r.

Polemiki i refleksje

Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Wybrane zagadnienia

Wprowadzenie

Dopiero wykładnia *sensu stricto*¹ ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych dowiedzie, czy zgodnie z teorią hermeneutyczną² wielowątkowe motywy w zakresie usprawnienia i przyspieszenia postępowania cywilnego oraz przeprowadzone symulacje o wzajemnej relacji opłaty stałej do wpisu stosunkowego zrealizują oczekiwane cele. Zostały one przedstawione już w projekcie Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego³, a następnie rozszerzone i obszernie uza-

¹ Projektodawca starannie opracował projekt ustawy zgodnie z zasadami określonymi w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”, Dz.U. Nr 100, poz. 908. Został on pozytywnie oceniony w opinii Biura Studiów i Ekspertyz z dnia 18 maja 2004 r., opracowanej przez T. Wiśniewskiego. Fakt ten ma szczególne znaczenie wobec krytycznej oceny pracy legislacyjnej Sejmu przedstawionej w sprawozdaniu Trybunału Konstytucyjnego; bliżej M. S a f j a n, *Porażająca inflacja prawa*, Rzeczpospolita z dnia 8 sierpnia 2005 r., nr 184; także T. P i e t r y g a, *Parlament niechlubnych rekordów*, Gazeta Prawna z dnia 1 sierpnia 2005 r., nr 148.

² Zob. M. Z i e l i ń s k i, *Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki*, Warszawa 2002, s. 88-89 i powołana tam literatura; również K. B u r n e t k o, *Giętkie latarnie*, Polityka z dnia 13 sierpnia 2005 r., nr 32, s. 81-82.

³ Prace redakcyjne nad projektem ustawy rozpoczęła Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego przy Ministrze Sprawiedliwości. Ostatnia wersja projektu ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz

sadnione w projekcie rządowym ustawy (druk sejmowy nr 2582) z dnia 2 kwietnia 2004 r. Ustawodawca uwzględnił w nim niektóre uwagi podniesione w literaturze w trakcie stosunkowo długiego procesu legislacyjnego, ponieważ pierwszy projekt rządowy powstał 27 listopada 2003 r. W porównaniu do ustawy z dnia 13 czerwca 1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych⁴ został on wzbogacony i obejmuje całość zagadnień dotyczących zasad i trybu postępowania w zakresie kosztów sądowych w sprawach cywilnych. Dokonano znacznej modyfikacji kodeksu postępowania cywilnego oraz innych ustaw fragmentarycznie regulujących także kwestie kosztów sądowych. Dodatkowym walorem są zmiany wielu ustaw, które przewidywały zwolnienia z opłat sądowych czy też poprzednich opłat notarialnych. Obszar regulacji prawnej ustawy jest zatem szeroki, co uzasadnia znaczną jej objętość. Odnosi się jednak w mniejszym zakresie do zagadnień związkowych. Ramy niniejszego opracowania zostały ograniczone do podstawowych zagadnień modelowych i wprowadzających nowe rozwiązania, do których zaliczyć należy:

1. Odciążenie w znacznym stopniu sądów oraz sędziów i powierzenie referendarzom sądowym wykonywanie czynności w przedmiocie zwrotu opłaty sądowej, ustalenia należności dla świadków, biegłych, tłumaczy i stron oraz zwolnienia z kosztów sądowych. Komplementarne zmiany wprowadzone jednocześnie w znowelizowanych przepisach procedury

o zmianie niektórych innych ustaw pochodzi z dnia 16 kwietnia 2003 r. Projekt ustawy był przedmiotem licznych rozważań w doktrynie; bliżej R. S z t y k, *Wybrane zagadnienia z projektu ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych*, Rejent 2003, nr 4, s. 140-148. Ustawa została podpisana przez Prezydenta RP w dniu 19 sierpnia 2005 r. i wchodzi w życie po upływie pół roku od jej ogłoszenia w Dzienniku Ustaw (dalej: ustawa).

⁴ Ustawa była wielokrotnie nowelizowana, Dz.U. z 2002 r. Nr 9, poz. 88. Określała tylko zasady i tryb pobierania opłat w sprawach cywilnych. Wiele spraw było przewidzianych w rozporządzeniach wykonawczych, w tym w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 grudnia 1996 r. w sprawie określenia wysokości wpisów w sprawach cywilnych, Dz.U. Nr 154, poz. 753 z późn. zm.; patrz B. B u d z y Ń, *Koszty sądowe w sprawach cywilnych*, Katowice 1968, s. 81 i nast.; F. R u s e k, W. K u r y ł o w i c z, *Koszty sądowe w postępowaniu cywilnym. Komentarz*, Warszawa 1976, s. 7 i nast.; T. B u k o w s k i, *Rozstrzygnięcie o kosztach procesu cywilnego*, Warszawa 1971, s. 16 i nast.; Z. K r z e m i ń s k i, *Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem*, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 213-229.

cywilnej stwarzają wspólny system przepisów regulujących koszty sądowe w sprawach cywilnych⁵.

Rozszerzenie kompetencji referendarza znalazło swój wyraz w doprecyzowaniu jego statusu zawodowego w wyniku nadania nowego brzmienia art. 147 § 1 prawa o ustroju sądów powszechnych, rozszerzając zakres jego czynności do orzekania o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Odreśniewo uregulowano tryb i zasady wnoszenia skargi na jego orzeczenie. Rozpoznaje ją sąd, w którym wydano zaskarżone orzeczenie. Wniesienie skargi powoduje, że orzeczenie referendarza sądowego traci swą moc. Skargę wnosi się w terminie tygodniowym od dnia doręczenia stronie postanowienia. Wniesiona po tym terminie lub nieopłacona powoduje jej odrzucenie. Wniesienie skargi na postanowienie dotyczące kosztów sądowych lub kosztów procesu wstrzymuje jego wykonalność. Prawomocne orzeczenie referendarza sądowego lub orzeczenie podlegające natychmiastowemu wykonaniu stanowią tytuł egzekucyjny w rozumieniu art. 777 § 1 pkt 1¹ k.p.c. Nadto, w myśl art. 781 § 3¹ k.p.c., innemu tytułowi egzekucyjnemu referendarza sądowego niż wymienionemu w § 3, klauzulę wykonalności nadaje referendarz sądowy.

2. Przyjęcie nowej koncepcji opłaty sądowej⁶. Zrezygnowano z definicji wpisu stosunkowego, zaś opłatę kancelaryjną ograniczono do przypadków przewidzianych w art. 3 ust. 3 ustawy. Wprowadzono opłatę stałą, stosunkową oraz jako nową – opłatę podstawową (art. 11 ustawy). Jednocześnie zdefiniowano je, postanawiając, że:

a) opłatę stałą, jako dominującą, z którą związane jest w znacznym stopniu usprawnienie i przyspieszenie postępowania cywilnego, pobiera

⁵ Zagadnienie to omawia J. K o t ł o w s k a - R u d n i k, *Opłatę naliczy referendarz*, *Gazeta Prawna* z dnia 11 lipca 2005 r., nr 133 oraz M. D o m a g a ł s k i, *Procesy będą tańsze*, *Rzeczpospolita* z dnia 11 lipca 2005 r., nr 160; t e n ż e, *Tańszy proces za pół roku*, *Rzeczpospolita* z dnia 22 sierpnia 2005 r., nr 195. Status prawny referendarza sądowego w Polsce i wybranych państwach Unii Europejskiej został przedstawiony w opracowaniu zbiorowym, *Wymiar Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Wybrane zagadnienia*, red. M. P e r k o w s k i, Warszawa 2003, s. 281-299. Na podstawie art. 146 analizowanej ustawy nadano nową treść art. 147 § 1 prawa o ustroju sądów powszechnych, *Dz.U.* Nr 98, poz. 1070 z późn. zm.

⁶ Patrz M. K o s i a r s k i, *Zabrakło czasu na kilka ważnych ustaw*, *Rzeczpospolita* z dnia 5 sierpnia 2005 r., nr 182. Autor negatywnie ocenia nieuchwalenie między innymi tej ustawy.

się w sprawach o prawa niemajątkowe, a także we wskazanych w ustawie sprawach o prawa majątkowe, w wysokości jednakowej, bez względu na wartość przedmiotu sprawy. Nie może być ona niższa niż 30 zł i wyższa niż 5000 zł. Ustawa określa w art. 22-25 wysokość opłat stałych we wszystkich rodzajach spraw. Wśród nich należy wymienić, przykładowo, opłatę stałą w kwocie 100 zł od zażalenia na odmowę dokonania czynności notarialnych,

b) opłatę stosunkową pobiera się w sprawach o prawa majątkowe. Jej wysokość obniżono do 5% wartości przedmiotu sprawy, w miejsce poprzedniej 8% wysokości, jednak kwota nie może być mniejsza niż 30 zł i nie większa niż 100 000 zł. Od pisma, w którym wartości przedmiotu sprawy nie można ustalić w chwili jej wszczęcia, przewodniczący ustanawia opłatę tymczasową w granicach od 30 zł – 1000 zł. Wysokość opłaty ostatecznej określi zaś sąd I instancji w orzeczeniu końcowym. Będzie nią opłata stosunkowa, obliczona od wartości przedmiotu sporu lub określona przez sąd, jeżeli tej wartości nie da się ustalić, w kwocie nie wyższej niż 5 000 zł. Przy ustalaniu opłaty ostatecznej sąd podejmie decyzję co do zwrotu z urzędu nadpłaconej kwoty lub obowiązku uiszczenia brakującej różnicy w opłacie. Przewiduje się całą opłatę względnie jej ułamkową część. Stosownie do przyjętego kryterium podziałowego, całą opłatę pobiera się od pozwu i pozwu wzajemnego, wniosku o wszczęcie postępowania nieprocesowego lub samodzielnej jego części. Połowę opłaty pobiera się od sprzeciwu od wyroku zaocznego, czwartą część od pozwu w postępowaniu nakazowym lub upominawczym, z wyłączeniem spraw podlegających rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym, piątą część od interwencji ubocznej i zażalenia. Trzy czwarte opłaty pobiera się zaś od pozwanego w razie wniesienia zarzutów od nakazu zapłaty oraz od powoda w przypadku prawidłowego wniesienia przez pozwanego sprzeciwu przeciwko nakazowi zapłaty w postępowaniu upominawczym. Opłaty ułamkowe nie mogą być mniejsze niż 30 zł.

c) opłatę podstawową pobiera się w sprawach, w których przepisy nie przewidują opłaty stałej, stosunkowej lub tymczasowej pobieranej w sprawach majątkowych, wtedy gdy wartości przedmiotu sprawy nie da się ustalić w chwili jej wszczęcia. Wynosi ona w granicach od 30 zł do 1000 zł (art. 14 w zw. z art. 15 ustawy). Obowiązek uiszczenia opłaty podstawowej ciąży na stronie, której sąd przyznał całkowite zwolnienie

od kosztów sądowych od wszystkich pism podlegających opłacie. Jej pobranie wyłącza uiszczenie innej opłaty. Nie stosuje się jej w postępowaniu wieczysto-księgowym i w postępowaniu rejestrowym z tej racji, że w obu postępowaniach obowiązują opłaty stałe,

d) opłatę kancelaryjną, którą należy uiścić od wniosku o wydanie na podstawie akt odpisu, wypisu, zaświadczenia, wyciągu i innego dokumentu oraz kopii a także od wniosku o wydanie odpisu z księgi wieczystej.

Ustawodawca określa wysokość opłat sądowych w zależności od rodzaju postępowania. Tradycyjnie dzieli je na:

– opłaty w procesie, do których zalicza sprawy z zakresu prawa cywilnego i rodzinnego oraz sprawy gospodarcze, przy których pobiera się opłaty stałe, a ponadto sprawy z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, od których pobiera się opłatę podstawową w kwocie 30 zł, z wyjątkiem spraw, których wartość przekracza kwotę 50 000 zł i wówczas pobiera się opłatę stosunkową,

– opłaty w postępowaniu nieprocesowym z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, w których pobiera się opłaty stałe. Można tu wymienić opłatę stałą w kwocie 100 zł od wniosku o zezwolenie na udzielenie pełnomocnictwa do oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński. Opłatę stałą w kwocie 1000 zł pobiera się od wniosku o podział majątku wspólnego po ustaniu małżeńskiej wspólności majątkowej. Ulgowa opłata stała w kwocie 300 zł przysługuje od wniosku zgodnego projektu podziału tego majątku. Zostały określone również sprawy z zakresu prawa rzeczowego, przewidujące opłaty stałe. Wśród nich na podkreślenie zasługuje stosunkowo wysoka opłata stała w kwocie 2000 zł od wniosku o stwierdzenie nabycia własności nieruchomości przez zasiedzenie czy też w kwocie 1000 zł o zniesienie współwłasności. Ta ostatnia opłata została zmniejszona do kwoty 300 zł w razie przedłożenia zgodnego projektu zniesienia współwłasności. Brak jednak racjonalnych przesłanek do ustalenia ich w tej kwocie. Występują tu także opłaty z zakresu prawa o księgach wieczystych, które zostaną omówione odrębnie. Sprawy z zakresu prawa spadkowego podlegają opłatom stałym, a dla ilustracji ich wysokości można wymienić, że przy stwierdzeniu nabycia spadku wynosi ona 50 zł. Opłata stała w kwocie 500 zł została ustalona od wniosku o dział spadku, a jeżeli zawiera zgodny projekt działu spadku – 300 zł. Opłata stała w kwocie 1000 zł pobierana jest od wniosku o dział spadku po-

łączonego ze zniesieniem współwłasności, a jeżeli zawiera zgodny projekt podziału wynosi 600 zł. Niezależnie od tego ustawa samodzielnie traktuje o opłatach sądowych z zakresu działania Krajowego Rejestru Sądowego oraz w innych sprawach rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym, zabezpieczającym i egzekucyjnym.

3. Zmodyfikowanie trybu i zasad postępowania dotyczących kosztów sądowych w sprawach cywilnych, poprzednio uregulowanych w przepisach kodeksu postępowania cywilnego.

4. Unormowanie szeregu kwestii, które wbrew zasadzie art. 84 Konstytucji RP były przewidziane w przepisach wykonawczych, a przykładem tego jest cytowane rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie określenia wysokości wpisów w sprawach cywilnych.

5. Szczegółowe uregulowanie zasady postępowania przy ubieganiu się o zwolnienie z kosztów sądowych. Obowiązujący formalizm ma również na celu ograniczenie jej stosowania. Wprowadzono konieczność dokładnego udokumentowania wiarygodności spełnienia przesłanek ustawowych. Utrzymano przy tym tradycyjną instytucję „prawa ubogich”, dostosowując ją do aktualnych potrzeb i warunków⁷. Prawidłowo ukształtowane przepisy gwarantują zapewnienie pełnej realizacji prawa do sądu, przewidzianego w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP. Realność tego prawa dla ubogich wynika z zagwarantowanych konstytucyjnie praw do godności, równości, do obrony, dostępności do sądu oraz ochrony własności innych praw majątkowych, a także prawa do zaskarżania orzeczeń wydanych w pierwszej instancji.

Zagadnienia te zostały również podniesione w ustawie z dnia 17 grudnia 2004 r. o prawie pomocy w postępowaniu w sprawach prowadzonych w państwach członkowskich Unii Europejskiej⁸, wdrażającej Dyrektywę Rady 2003/8/WE z dnia 27 stycznia 2003 r. w celu usprawnienia dostępu

⁷ Na potrzebę stworzenia pełnych gwarancji dostępności do sądów ludziom ubogim zwraca uwagę uchwała uczestników XII Ogólnopolskich Dni Prawniczych w Łodzi, które odbyły w dniach 19-22 maja 2005 r. Problem ten w sposób syntetyczny przedstawił G. R z a s a, *Konstytucyjne aspekty pomocy prawnej udzielanej osobom ubogim*, Przegląd Legislacyjny 2005, nr 3-4, s. 33-42; również P. P o g o n o w s k i, *Realizacja prawa do sądu w postępowaniu sądowym*, Warszawa 2005, s. 45-55; także M. M. K a ł d u Ń s k i, *Prawo ubogich w postępowaniu wieczystoksięgowym na tle prawa do sądu w prawie polskim i europejskim*, Rejent 2003, nr 11, s. 56 i nast.

⁸ Dz.U. z 2005 r. Nr 10, poz. 67.

do wymiaru sprawiedliwości w sprawach transgranicznych poprzez ustanowienie minimalnych wspólnych zasad odnoszących się do pomocy prawnej w sporach o tym charakterze⁹. Implementowana dyrektywa stwarza warunki uzyskania pomocy prawnej w sprawach transgranicznych osobom nieposiadającym środków zapewniających im dostęp do wymiaru sprawiedliwości (patrz także art. 47 Karty Praw Podstawowych UE). Pomoc ta przysługuje wszystkim osobom biorącym udział w sprawie cywilnej lub handlowej. Zapewnia ochronę przedprocesową przez udzielenie porady prawnej, np. przy wnoszeniu sprawy do sądu i reprezentowaniu w nim wnioskodawcy, pomocy przy zwolnieniu z kosztów procesu, jeżeli wnioskodawca nie jest w stanie ich ponieść. Obejmuje nadto pomoc w pozasądowej formie postępowania, w postępowaniu ugodowym oraz związanym z wykonywaniem orzeczenia sądowego. Analizowana ustawa określa zasady, warunki i tryb przyznawania osobom fizycznym, mającym miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej, prawa pomocy w postępowaniu w sprawach cywilnych, które mają być wszczęte lub prowadzone w Polsce. Prawo pomocy przysługuje również osobom zamieszkałym i przebywającym w Polsce w sprawach wszczętych lub prowadzonych w innym państwie członkowskim UE. Prawo to, w myśl art. 5 ustawy, obejmuje zwolnienie od kosztów sądowych oraz ustanowienie adwokata lub rady prawnej w celu świadczenia przez nich pomocy prawnej. W skład tej pomocy wchodzi nadto obowiązek ponoszenia przez Skarb Państwa niezbędnych kosztów podróży wnioskodawcy, związanych z nakazanym przez sąd osobistym stawiennictwem. Wniosek o jej przyznanie składa się w sądzie, w którym ma być wszczęte lub jest prowadzone postępowanie rozpoznawcze. Należy zamieścić w nim oświadczenie o stanie rodziny, majątku, dochodach i źródłach utrzymania. O przyznaniu prawa pomocy orzeka sąd, jeżeli wnioskodawca wykaże, że nie jest w stanie ponieść bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny kosztów postępowania. Na postanowienie sądu o odmowie przyznania pomocy prawnej lub jej cofnięciu przysługuje zażalenie, które jest wolne od opłat sądowych. Uproszczone zasady obowiązują przy udzielaniu pomocy prawnej w postępowaniu prowadzonym w innym państwie UE.

⁹ Dz.Urz. WE L 26 z 31.01.2003.

Rządowy projekt ustawy z dnia 23 marca 2005 r. o dostępie do nieodpłatnej pomocy prawnej przyznawanej przez państwo osobom fizycznym (druk sejmowy nr 3838)¹⁰ reguluje zasady, warunki i tryb przyznawania oraz udzielania przez państwo na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej nieodpłatnej pomocy prawnej osobom fizycznym. Ma ona być przyznawana tylko osobom fizycznym, które ze względu na sytuację majątkową lub osobistą nie mogą samodzielnie bronić swoich praw lub interesów na terytorium RP. Obejmuje podstawową albo kwalifikowaną pomoc prawną. Nie są nią objęte czynności dotyczące sporządzenia umowy, uzyskania kredytu lub pożyczki przez bank, sporządzenie skargi konstytucyjnej, sprawy związane z prowadzeniem działalności gospodarczej oraz czynności dotyczące powstania lub działalności instytucji społecznej, w tym fundacji, stowarzyszenia albo innej organizacji pozarządowej. Nie odnosi się także do spraw podatkowych, celnych i dewizowych. Pomoc prawna może być udzielona obywatelom polskim i obywatelom państw członkowskich Unii Europejskiej, z nielicznymi wyjątkami. Zadania te mają wykonywać Krajowe Centra Pomocy Prawnej i Biura Pomocy Prawnej. Polegają one na udzielaniu porady prawnej lub informacji w bardzo szerokim zakresie, łącznie z opracowaniem projektu pism. Pomoc jest udzielana osobom spełniającym warunki do jej uzyskania¹¹ oraz tym, które nie mogą samodzielnie zapewnić obrony swoich praw lub interesów. Przedstawiona analiza projektu ustawy, której proces legislacyjny został zawie-

¹⁰ Motywy ustawodawcze prezentowane w uzasadnieniu są przekonywujące i racjonalne. Wprowadzenie ustawy w życie stworzyłoby pełen zestaw przepisów regulujących instytucjonalnie koszty sądowe w sprawach cywilnych i w zakresie pomocy prawnej dla osób fizycznych korzystających z „prawa ubogich”; zob. J. C a g a r a, *Niektóre zagadnienia z zakresu kosztów sądowych w sprawach cywilnych*, Problemy Wymiaru Sprawiedliwości 1975, nr 8, s. 47-62; S. C i c h o s z, T. S z a w ł o w s k i, *Nowe opłaty sądowe w sprawach z zakresu praw o księgach wieczystych*, Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości 1961, nr 5, s. 58 i nast.; S. B r e y e r, *Zagadnień kosztów w postępowaniu wieczystoksięgowym*, Nowe Prawo 1956, nr 1, s. 105-106.

¹¹ Projektodawca powołuje art. 8 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, Dz.U. Nr 64, poz. 593; por. A. O l e s z k o, *Pewność obrotu prawnego nieruchomości a zasada wpisu do księgi wieczystej*, Rejent 1998, nr 6, s. 103 i nast.; t e n ż e, *Moc dowodowa uwłaszczeniowych decyzji administracyjnych w sprawach rolnych w postępowaniu wieczystoksięgowym*, część I, Rejent 2002, nr 12, s. 12 i nast., część II, Rejent 2003,

szony, ilustruje pozytywne zamierzenia ustawodawcze, regulujące system kosztów sądowych w sprawach cywilnych.

Przepisy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych nie są objęte zakresem prawa Unii Europejskiej¹². Nadmierna wysokość opłaty sądowej, zgodnie z art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., stanowić może ograniczenie dostępu do sądu. Takie stanowisko prezentuje Trybunał Praw Człowieka w orzeczeniu z dnia 19 czerwca 2001 r.¹³, stwierdzając, że w pewnych okolicznościach wysokość kosztów sądowych, a także możliwość ich uiszczenia przez stronę oraz tryb postępowania w tej mierze mają duże znaczenie przy ocenie, czy zapewniono prawo dostępu do sądu i rozprawę przed nim. W uzasadnieniu wyjaśniono, że prawo do sądu nie jest absolutne. Występuje jego ograniczenie, jeżeli przepisy nie odpowiadają zasadom art. 6 ust. 1 konwencji. Niezachowanie rozsądnej proporcji między użytymi środkami i celem ich osiągnięcia utrudnia prawo zapewnienia rozprawy przed nim.

W ustawie o kosztach sądowych w sprawach cywilnych doprecyzowano instytucję pomocy prawnej z urzędu, na mocy której strona zwolniona przez sąd od kosztów sądowych w całości lub w części ma prawo zgłosić na piśmie lub ustnie do protokołu wnioszek o ustanowienie dla niej adwokata lub radcy prawnego (art. 117 § 1 k.p.c.). Sąd uwzględni wnioszek, jeżeli udział adwokata lub radcy prawnego w sprawie uzna za

nr 1, s. 12 i nast.; tenże, *Obrót cywilnoprawny w praktyce notarialnej oraz wieczystoksięgowej*, Rejent 2002, nr 8, s. 9-151; patrz S. Rudnicki, *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece. Przepisy o postępowaniu w sprawach wieczystoksięgowych. Komentarz*, Warszawa 2004, s. 300 i nast.; A. Redelbach, *Prawo o notariacie. Komentarz*, Toruń-Poznań 2002, s. 57 i nast.

¹² Por. pismo Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej z dnia 23 grudnia 2003 r. Min.DH 4370/03/DPE/as. Zakresem prawa Unii Europejskiej objęta jest natomiast dostępność do wymiaru sprawiedliwości. Pismo tego urzędu z dnia 14 marca 2005 r. JP 846/05/DP/Kr, sw, stwierdza zgodność ustawy o nieodpłatnej pomocy prawnej osobom fizycznym z prawem Unii Europejskiej.

¹³ Bliżej M.A. Nowicki, *Nowy Europejski Trybunał Praw Człowieka. Wybór orzeczeń 1999-2004*, Kraków 2005, s. 559 i nast. Cytowane orzeczenie powstało na tle sprawy wytoczonej przez Krenz przeciwko Polsce i oznaczono je nr 28249/95; także wyrok TK z dnia 7 września 2004 r. P. 4/04, Dz.U. Nr 204, poz. 2091; J. Kronsner, *Wpisy na razie bez zmian*, Rzeczpospolita z dnia 7 maja 2003 r., nr 105.

potrzebny. W razie pozytywnego rozpatrzenia wniosku sąd zwraca się do organów korporacji tych zawodów o wyznaczenie adwokata lub radcy prawnego. Strona ustawowo zwolniona z kosztów sądowych może zgłosić wniosek w opisanym trybie, jeżeli na podstawie oświadczenia złożonego we wniosku wykaże, że nie może bez uszczerbku utrzymania koniecznego swego i rodziny ponieść kosztów ich wynagrodzenia.

Ustawodawca równoległe zmodyfikował przepisy kodeksu postępowania cywilnego ustawą z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, podpisaną przez Prezydenta RP w dniu 19 sierpnia 2005 r. Wchodzi ona w życie po upływie 3 miesięcy od dnia ogłoszenia w Dzienniku Ustaw. W związku z tym nowelizuje jeszcze ustawę z dnia 13 czerwca 1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych i przepisy kodeksu postępowania cywilnego, bez uwzględniania ich zmiany dokonanej na podstawie omawianej ustawy. Przedmiotem jej regulacji jest mediacja i postępowanie pojednawcze. Przy okazji zajmuje się innymi zagadnieniami i dodaje art. 98¹ k.p.c., postanawiający, że do niezbędnych kosztów procesu zalicza się koszty mediacji prowadzonej na skutek skierowania przez sąd. Jeżeli natomiast postępowanie cywilne zostało wszczęte w ciągu 3 miesięcy od dnia zakończenia mediacji, która nie została zakończona ugodą albo zawartej ugody nie zatwierdził sąd, do niezbędnych kosztów procesu zalicza się koszty mediacji w wysokości nieprzekraczającej czwartej części wpisu.

Nadano także nowe brzmienie art. 103 § 2 k.p.c. w zakresie obowiązku zwrotu kosztów procesu przez stronę lub interwenienta, powstałych wskutek uchylecia się od wyjaśnień lub złożenia wyjaśnień niezgodnych z prawdą, zatajenia lub opóźnienia powołania dowodów, a także nieusprawiedliwionej odmowy poddania się mediacji, na którą strona uprzednio wyraziła zgodę. Koszty mediacji prowadzone na skutek skierowania przez sąd zakończoną ugodą wzajemnie się znosi, o ile strony nie postanowiły inaczej (art. 104¹ k.p.c.).

Znowelizowano również cytowaną ustawę z dnia 13 czerwca 1967 r. stwierdzając w dodanym art. 4¹, że koszty mediacji nie stanowią wydatków. Przepis ten został powtórzony w art. 6 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Nadto w dodanym także art. 36¹ postanowiono, że w razie zawarcia ugody przed mediatorem w toku postępowania sąd zwraca z urzędu stronie 3/4 uiszczzonego wpisu.

W zmodyfikowanej wersji zasada ta została przyjęta w treści art. 79 ust. 1 pkt 2 lit. a nowej ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

6. Preferowanie przez ustawę wszelkich form ugodowego załatwienia spraw. Przewiduje się ulgowe opłaty od zawarcia ugody sądowej lub pozasądowej, przedłożenia zgodnego planu podziału majątku wspólnego małżonków, działu spadku, zniesienia współwłasności względnie przy zaistnieniu zbiegu obu postępowań dotyczących działu spadku i zniesienia współwłasności.

Postępowanie wieczystoksięgowe i rejestrowe

Przepisy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, ze względu na przedmiot regulacji tych postępowań, można podzielić na:

- 1) ogólne zasady postępowania dotyczące całokształtu zagadnień związanych z wnoszeniem pism do sądu,
- 2) zasady obowiązujące w postępowaniu wieczystoksięgowym, w tym obowiązki notariusza
- 3) zasady postępowania rejestrowego,
- 4) przepisy wspólne dla obu rodzajów postępowań, tj. wieczystoksięgowego i rejestrowego.

Przedstawiona systematyka podziału jest umowna i ma przede wszystkim na celu podkreślenie odrębności reguł postępowania. Posiada charakter podziału przedmiotowego z uwzględnieniem etapu postępowań sądowych, począwszy od wniesienia pisma aż do jego rozpoznania. Prawodawca wprowadził autonomiczne przepisy dla zasad postępowania notariusza, nie określając jego statusu prawnego w tym postępowaniu. Nie można bowiem uznać go jako *quasi*-inkasenta czy też płatnika opłaty sądowej względnie jako przedstawiciela ustawowego czy też pełnomocnika powołanego *ex lege*. Jest to z pewnością luka w przepisach zarówno o opłatach sądowych, jak i w prawie o notariacie. Na to zwracano uwagę w literaturze przedmiotu pod rządem nieobowiązujących już przepisów, w których status ten był klarowny i ściśle określał prawa i obowiązki.

Mocą art. 132 ustawy doprecyzowano obowiązki notariusza w przypadku zwolnienia wnioskodawcy z kosztów sądowych od wniosku o wpis praw w księdze wieczystej, zawartego w akcie notarialnym. W takim przypadku notariusz jest obowiązany zaznaczyć w akcie notarialnym, że opłata sądowa nie została pobrana i załączyć do jego wypisu, przesyłanego

do sądu w trybie art. 92 § 4 pr. o not., prawomocne postanowienie sądu o zwolnieniu od kosztów sądowych. Notariusz nie pobiera wówczas opłaty sądowej od wnioskodawców. Przepisy te mają charakter *lex specialis*, a wyrazem tego jest odmienny sposób od powszechnie obowiązującego obowiązku pobierania oraz przekazywania opłat sądowych do właściwego sądu rejonowego. Zostały określone w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 sierpnia 2001 r. w sprawie pobierania przez notariuszy opłat sądowych od wniosków o wpis do księgi wieczystej, zamieszczanych w aktach notarialnych¹⁴. Przewiduje ono w § 7 ust. 1 rozporządzenia upoważnienie notariusza do zwrócenia opłaty sądowej osobie, która ją uiściła, w razie gdy nie doszło do sporządzenia aktu notarialnego. Zwrot opłaty sądowej przez notariusza nie znajduje uzasadnienia w art. 79 ustawy. Dokonuje jej z urzędu tylko sąd jako jedyny dysponent środków budżetowych. Dopatrzeć się można również innych sprzeczności występujących między zasadami przewidzianymi w powołanym rozporządzeniu a projektowanym rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości w sprawie sposobu uiszczenia opłat sądowych w sprawach cywilnych¹⁵, między innymi w przedmiocie dokumentowania uiszczony opłaty sądowej. Powinno to następować na jednolitych zasadach przewidzianych w projekcie poprzez przesłanie do sądu kopii dowodów wpłaty, w ślad za złożonym wnioskiem względnie równoległe z nim. Aktualnie obowiązujące przepisy nie przewidują tej formy dokumentowania przekazania należnej opłaty pobranej przez notariusza. Nadto przepisy regulujące sposób pobierania, ewidencjonowania i zwolnienia wnioskodawców od opłaty sądowej przy wnioskach zawartych w aktach notarialnych są wysoce sformalizowane i czasochłonne.

¹⁴ Dz.U. Nr 90, poz. 1011. Rozporządzenie zostało wydane na podstawie upoważnienia ustawowego zawartego w art. 7 § 3 pr. o not.

¹⁵ Art. 9 analizowanej ustawy przewiduje wydanie 3 rozporządzeń wykonawczych w zakresie sposobu uiszczania opłat sądowych w sprawach cywilnych, w tym wnoszonych na rachunek sądu lub w formie znaków opłaty sądowej, określających wzór oświadczenia o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania (art. 102 ust. 2) oraz w sprawie wysokości wynagrodzenia i zwrotu wydatków poniesionych przez biegłych i kuratorów. Zagadnienia te są przedmiotem licznych opracowań w literaturze np. R. S z t y k, *Obowiązki notariusza w postępowaniu wieczystoksięgowym*, Rejent 2001, nr 11, s. 13-28; W. B o ł d o k, *Notariat warszawski – warszawski sąd wieczystoksięgowy. Pierwsze spotkanie*, Nowy Przegląd Notarialny 2005, nr 2, s. 114-124.

Zwolnienie od kosztów sądowych w tym postępowaniu może nastąpić wyłącznie przed złożeniem wniosku o wpis do księgi wieczystej (art. 106 ust. 1 ustawy). W przypadku gdy wniosek ma być zamieszczony w akcie notarialnym, zwolnienie może nastąpić wyłącznie przed jego zawarciem. Zasady tej nie stosuje się, jeżeli obowiązek poniesienia kosztów powstał po wydaniu orzeczenia. Generalnie wniosek o dokonanie wpisu do księgi wieczystej powinien być złożony w terminie 3 miesięcy od doręczenia postanowienia o zwolnieniu, pod rygorem jego upadku. Inne znaczenie posiada obowiązek określenia we wniosku wartości przedmiotu wpisu¹⁶. W myśl ogólnych zasad, wynikających z art. 126¹ § 1 k.p.c., należy podać wartość przedmiotu, jeżeli od niej zależy właściwość rzeczowa sądu, wysokość opłaty lub dopuszczalność środka odwoławczego. Wartość przedmiotu podaje się, zaokrąglając w górę do pełnego złotego. Wedle art. 626¹ § 5 k.p.c., przy wpisie do księgi wieczystej, na podstawie wniosku zawartego w akcie notarialnym, za wartość prawa przyjmuje się wartość podaną przez strony. Sąd odstępuje wówczas od jej sprawdzenia i przeprowadzenia w tym celu stosownego dochodzenia.

Ustalenie w akcie notarialnym strony obowiązanej do ponoszenia kosztów jego sporządzenia, w tym opłaty sądowej, posiada charakter stosunku wewnętrznego między stronami czynności. Do takiego stanowiska upoważnia teza wyroku Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 2004 r. I CK 235/04¹⁷.

W praktyce sądy rejonowe nie kontrolują na bieżąco przekazywanych opłat sądowych przez notariuszy. W świetle nowych uproszczonych form wnoszenia opłat sądowych należałoby ponownie przeanalizować potrzebę obciążenia tym obowiązkiem notariusza. Za jego uchyleniem przemawiają racjonalne przesłanki stworzone przez nową ustawę o kosztach sądowych. Opłaty w postępowaniu wieczystoksięgowym są stałe i w zasadzie nie przekraczają 200 zł. Zgodnie z projektowanym rozporządzeniem (§ 2 ust. 2), opłaty nieprzekraczające tej kwoty mogą być uiszczone znakami

¹⁶ A. Sielanek, *Co trzeci nabywca dopłaca fiskusowi*, Rzeczpospolita z dnia 1 kwietnia 2003 r., nr 77; wyrok SN z dnia 2 grudnia 2004 r. V CK 291/04, niepublikowany, stwierdza, że cena w akcie notarialnym powinna być określona w sposób stanowczy i jednoznaczny. Niespełnienie tych przesłanek powoduje nieważność czynności prawnej.

¹⁷ Niepublikowane; patrz także R. Sztok, *Odpowiedzialność dyscyplinarna notariuszy*, Rejent 2005, nr 4, s. 139-161.

opłaty sądowej, dostępnymi dla każdego w kasie miejscowego sądu rejonowego. Zatem nie ma żadnej przeszkody, by wnioskodawca zaopatrzył się w nie we własnym zakresie i nakleił na wypisie aktu notarialnego, przeznaczonego dla sądu. Przepis ten ściśle określa sposób kasowania znaków i dokonywania innych czynności związanych z uiszczaniem opłat w takiej formie. Realizacja tej propozycji wymaga odpowiedniej zmiany art. 7 § 2 pr. o not i uwolnienia notariusza z obowiązku uprzedniego pobierania od strony należnej opłaty sądowej.

Opłaty sądowe w sprawach z zakresu prawa o księgach wieczystych zostały przewidziane w rozdz. 3 w art. 42-48 ustawy. Są one precyzyjne, czytelne i regulują wszystkie problemy występujące w tym postępowaniu. Jako zasadę, podkreślaną już w niniejszych rozważaniach, przyjęto opłatę stałą. Wynosi ona 200 zł od wniosku o wpis w księdze wieczystej własności, użytkownika wieczystego lub ograniczonego prawa rzeczowego. Opłata stała od wpisu użytkownika wieczystego lub spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu na podstawie dziedziczenia, zapisu lub działu spadku albo zniesienia współwłasności wynosi 150 zł, niezależnie od liczby udziału w tych sprawach¹⁸. Ustalono opłatę stałą w wysokości 60 zł od wniosku o założenie księgi wieczystej, połączenie nieruchomości, odłączenie nieruchomości, sprostowanie w dziale I-O lub innych wpisów wynikających z przepisów. Jako zasadę przyjęto, że jeżeli założenie księgi wieczystej następuje w związku z odłączeniem nieruchomości lub jej części, pobiera się tylko jedną opłatę stałą, odrębnie od wniosku o wpis każdego prawa, z tym że o wpis hipoteki łącznej lub służebności pobiera się jedną opłatę stałą, bez względu na ilość ksiąg wieczystych. Od wniosku o wykreślenie wpisu pobiera się połowę opłaty pobranej o jego wpis. Wydatki związane z drukiem księgi wieczystej i teczki akt nie obciążają strony. Przy wniosku o złożenie do zbioru dokumentów pobiera się opłatę stałą, jak od wniosku o wpis do księgi wieczystej.

Przechodząc do rozważań natury ogólnej, należy przede wszystkim zwrócić uwagę to, że we wszystkich postępowaniach stosuje się przepisy kodeksu postępowania cywilnego, a koszty sądowe obejmują opłaty i wydatki. Obowiązek uiszczenia kosztów sądowych ciąży na stronie wno-

¹⁸ Uchwała SN z dnia 1 marca 1968 r. III CZP 10/68 z glosami częściowo krytycznymi K. Kołakowskiego i B. Dobrzańskiego, *Nowe Prawo* 1969, nr 9, s. 1428-1440.

szącej pismo, które podlega opłacie lub powoduje wydatki, chyba że ustawa stanowi inaczej. Zgodnie z art. 3 ust. 2 pkt 7 lit. c ustawy, opłacie sądowej podlega także wniosek o wpis i wykreślenie w księdze wieczystej. Pismo wnoszone przez kilka osób podlega jednej opłacie. Przy współuczestnictwie formalnym każdy współuczestnik uiszcza oddzielną opłatę sądową, odpowiadającą jego roszczeniu lub zobowiązaniu. Opłatę o dokonanie wpisu w księdze wieczystej pobiera się od wnioskodawcy nawet wtedy, gdy na jego podstawie następuje ujawnienie praw na rzecz innych osób. Opłata powinna być uiszczona przy wniesieniu do sądu pisma podlegającego opłacie. Sąd nie podejmie żadnej czynności w razie wniesienia pisma nieopłaconego. Nie żąda opłaty od pisma, z którego treści wynika, że podlega ono odrzuceniu (art. 126² k.p.c.).

Inaczej w postępowaniu wieczystoksięgowym oraz w postępowaniach rejestrowych. Wniosek nienależycie opłacony, podlegający opłacie stałej, przewodniczący zwraca bez wezwania o uiszczenie tej opłaty. W zarządzeniu o zwrocie pisma należy wskazać wysokość należnej opłaty stałej (art. 511¹ k.p.c.). Stosuje się w tym zakresie odpowiednio zasadę ogólną wynikającą z art. 130² § 2 k.p.c., stwierdzającą, że pismo wniesione przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego nienależycie opłacone zwraca się bez wezwania o uiszczenie opłaty, jeżeli podlega ono opłacie stałej lub stosunkowej, obliczonej od wskazanej przez stronę (uczestnika postępowania, świadka biegłego lub tłumacza) wartości przedmiotu sporu. Te same zasady obowiązują przy rozpatrywaniu środków odwoławczych lub środków zaskarżenia. Istotne *novum* stanowi regulacja przewidziana w zmienionym art. 130 § 1 k.p.c. W myśl tego przepisu, jeżeli pismo procesowe nie może otrzymać prawidłowego biegu, w razie niezachowania warunków formalnych lub gdy nie uiszczono należnej opłaty, przewodniczący wzywa stronę pod rygorem zwrotu pisma do jego poprawienia, uzupełnienia lub opłacenia w terminie tygodniowym. Nie podlega zwrotowi pismo procesowe źle oznaczone lub posiadające niedokładności, nie stanowiące przeszkody do rozpoznania go we właściwym trybie. Jeżeli pismo wniosła osoba zamieszkała lub mająca siedzibę za granicą i nie posiadająca przedstawiciela w kraju, przewodniczący wyznacza termin do usunięcia poprawek lub jego uzupełnienia albo uiszczenia opłaty w terminie nie krótszym niż 1 miesiąc.

Zwolnienia z kosztów sądowych

Wedle art. 94 ustawy tylko Skarb Państwa nie ma obowiązku uiszczania opłat. Nie pobiera się opłat od wniosku od przypadków wymienionych w art. 95 ustawy, w tym o przesłuchanie świadka testamentu ustnego, o otwarcie i ogłoszenie testamentu oraz o zwolnienie z obowiązków wykonawcy testamentu. Nie mają natomiast obowiązku uiszczania kosztów sądowych strony i podmioty wymienione w jej art. 96. Zwolnienie z kosztów może być w całości lub częściowe. Strona zwolniona z nich w całości, z mocy ustawy nie uiszcza opłat sądowych i nie ponosi wydatków, które obciążają tymczasowo Skarb Państwa. Z obowiązku ponoszenia kosztów może zwolnić stronę sąd w całości i wtedy ma ona obowiązek uiścić opłatę podstawową. Sąd może także zwolnić stronę od kosztów sądowych w części. Zgodnie z dyspozycją art. 102 ustawy, zwolnienia może domagać się osoba fizyczna, która złożyła oświadczenie, że nie jest w stanie ich ponieść bez uszczerbku koniecznego dla siebie i rodziny. Zasady postępowania sądowego zostały już omówione we wcześniejszych rozważaniach. Przepisy ustawy dokładnie precyzują umarzenie, rozkładanie na raty i odraczanie terminu zapłaty należności sądowej, które wymagają odrębnego potraktowania.

Zmiany w przepisach związkowych

Prawodawca dokonał jednocześnie nowelizacji wielu ustaw związkowych, fragmentarycznie traktujących o opłatach sądowych i notarialnych. Dla przejrzystości tych zmian, porządkujących przepisy, dokonano podziału przedmiotowego w zależności od rodzaju modyfikacji lub zmian dotychczasowych przepisów, które stały się nieaktualne względnie wymagały modyfikacji. Te czynności legislacyjne prowadziły do ujednoczenia przepisów z zakresu kosztów sądowych w prawach cywilnych oraz innych zagadnień pośrednio związanych z materią niniejszych rozważań.

1. W zakresie wynagrodzenia notariusza i opłaty sądowej:

a) uchylono art. 8 ustawy z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach¹⁹, zwalniający z opłaty notarialnej sporządzenie aktu notarialnego, którego

¹⁹ Dz.U. z 1991 r. Nr 46, poz. 203 z późn. zm.

przedmiotem było wyłącznie oświadczenie woli o ustanowieniu fundacji oraz z opłaty sądowej w postępowaniu o jej ujawnienie w Krajowym Rejestrze Sądowym;

b) uchylono art. 11 ustawy z dnia 12 października 1994 r. o zasadach przekazywania zakładowych budynków mieszkalnych przez przedsiębiorstwa państwowe²⁰, przewidujący wydanie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości o wynagrodzeniu notariusza i wysokości opłaty sądowej o wpis do księgi wieczystej. Na podstawie tej delegacji ustawowej zostało wydane rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 sierpnia 1997 r. w sprawie wynagrodzenia notariusza za czynności związane z przekazywaniem zakładowych budynków mieszkalnych oraz w sprawie wysokości niektórych opłat sądowych²¹. W związku z tym powstaje potrzeba wydania nowego aktu prawnego względnie uzupełnienia istniejącego, określającego wysokość wynagrodzenia notariusza za tę czynność. Potrzeba taka nie istnieje w stosunku do opłaty sądowej, jako że można przyjąć, że obowiązuje opłata stała w wysokości 200 zł na mocy art. 42 pkt 1 ustawy;

c) nadano nowe brzmienie w art. 12 ust. 4 i 5, w art. 17¹⁴ ust. 2 i 3, art. 39 ust. 2 i 3 oraz w art. 48 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych²², postanawiając, że wynagrodzenie za ogół czynności notarialnych, dokonanych przy zawieraniu umów tam opisanych, wynosi 1/3 minimalnego wynagrodzenia za pracę, o którym mowa w ustawie z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę. Jednocześnie postanowiono, że koszty określenia wartości rynkowej lokalu, wynagrodzenia notariusza za ogół czynności notarialnych oraz koszty sądowe w postępowaniu wieczystoksięgowym obciążają członka spółdzielni lub najemcę, na rzecz którego spółdzielnia dokonuje ustanowienia spółdzielczego prawa do lokalu lub przeniesienia własności lokalu.

2. W przedmiocie opłaty sądowej:

a) uchylono art. 163 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy²³, zwalniający z opłat sądowych w postępowaniach w sprawach

²⁰ Dz.U. 119, poz. 567 z późn. zm.

²¹ Dz.U. Nr 103, poz. 659.

²² Dz.U. z 2003 r. Nr 119, poz. 1116 z późn. zm.

²³ Dz.U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94 z późn. zm.

o roszczenia pracownika ze stosunku pracy wobec uregulowania tej kwestii w art. 69 ust. 1 pkt 4 ustawy;

b) nadano nowe brzmienie art. 38f ust. 2 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania²⁴, w którym odstąpiono od zwolnienia z opłaty sądowej wniosków o wpis do księgi wieczystej i jej założenie. Argumentacja ustawodawcy, że znikoma ilość tych wniosków nie spowoduje uszczerbku majątkowego dla wnioskodawców nie jest przekonująca. Wynika ona raczej z przyjętej koncepcji ograniczenia ze zwolnień z opłaty sądowej w dotychczasowym rozmiarze;

c) uchylono art. 3a ustawy z dnia 21 czerwca 1990 r. o zwrocie korzyści uzyskanych niesłusznie kosztem Skarbu Państwa lub innych państwowych osób prawnych²⁵, zwalniający podmioty wymienione w art. 2 ust. 1 pkt-4 i pkt 6 od obowiązku uiszczania opłat sądowych;

d) uchylono w art. 26a ust. 3 ustawy z dnia 19 października 1991 r. o gospodarce nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa²⁶, zwalniający Agencję z obowiązku uiszczania opłat sądowych w sprawach cywilnych dotyczących mienia stanowiącego zasób oraz w sprawach wynikających z ustawy o kształtowaniu ustroju rolnego;

e) uchylono art. 97 ust. 3 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. – Prawo geologiczne i górnicze²⁷, zwalniający z kosztów sądowych w sprawach o naprawienie szkód;

f) nadano nowe brzmienie art. 48 ustawy z dnia 19 września 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego²⁸, w którym pominięto, że postępowanie przed sądem opiekuńczym w sprawach określonych ustawą jest wolne od kosztów sądowych wobec uregulowania tej zasady w art. 95 pkt 4 i odstąpienia od pobierania opłaty sądowej od tego rodzaju wniosków;

g) nadano nowe brzmienie art. 25 ust. 1 ustawy z dnia 20 października 1994 r. o specjalnych strefach ekonomicznych²⁹, uchylając zwolnienie

²⁴ Dz.U. z 2000 r. Nr 26, poz. 319 z późn. zm.

²⁵ Dz.U. Nr 44, poz. 255.

²⁶ Dz.U. z 2004 r. Nr 208, poz. 2128 z późn. zm.

²⁷ Dz.U. Nr 27, poz. 96 z późn. zm.

²⁸ Dz.U. Nr 111, poz. 535 z późn. zm.

²⁹ Dz.U. Nr 123, poz. 600 z późn. zm.

zarządzającego z opłaty sądowej z tytułu nabycia lub zbycia prawa do nieruchomości położonych na terenie strefy;

h) nadano nowe brzmienie art. 83a ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze³⁰, uchylając zwolnienie z opłaty sądowej od kasacji orzeczenia wydanego przez sąd dyscyplinarny w II instancji, postanawiając, że rozpoznaje ją Sąd Najwyższy na rozprawie w składzie trzech sędziów;

i) uchylono art. 31 ust. 3 ustawy z dnia 30 maja 1996 r. o gospodarowaniu niektórymi składnikami mienia Skarbu Państwa oraz Agencji Mienia Wojskowego³¹, zwalniający Agencję od obowiązku uiszczania opłat sądowych w sprawach cywilnych dotyczących mienia przekazanego Agencji na zasadzie i w trybie określonym w tej ustawie;

j) nadano nowe brzmienie art. 23 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych³², uchylając upoważnienie ustawowe do wydania przez Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Finansów rozporządzenia o wysokości opłat oraz warunki zwolnienia z opłat za wykonanie odpisów i wyciągów przez sąd prowadzący ewidencję;

k) nadano nowe brzmienie w art. 6c ust. 8 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych³³, odstępując od zasady zwolnienia odwołań w tych sprawach od kosztów sądowych i opłat sądowych z powodu stwierdzenia w art. 96 ust. 1 pkt 4, że nie ma obowiązku uiszczenia kosztów sądowych;

l) uchylono art. 94 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe³⁴, upoważniający Ministra Sprawiedliwości do wydania w porozumieniu z Komisją Nadzoru Bankowego rozporządzenia o ulgowych stawkach opłaty sądowej oraz zwolnienia z tych opłat w sprawach o zabezpieczenie należności z tytułu udzielanych przez banki kredytów, pożyczek pieniężnych, gwarancji bankowych i poręczeń. Obowiązujące rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 czerwca 1998 r.³⁵ stanie się nieaktualne z chwilą wejścia w życie ustawy.

³⁰ Dz.U. z 2002 r. Nr 21, poz. 206 z późn. zm.

³¹ Dz.U. z 2004 r. Nr 163, poz. 1711 z późn. zm.

³² Dz.U. z 2001 r. Nr 79, poz. 857 z późn. zm.

³³ Dz.U. Nr 123, poz. 776 z późn. zm.

³⁴ Dz.U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 z późn. zm.

³⁵ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 czerwca 1998 r. w sprawie określenia ulgowych stawek opłat sądowych oraz zwolnień od tych opłat w sprawach

m) nadano nowe brzmienie art. 57 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim³⁶, znosząc zwolnienie go z opłat sądowych, do którego był uprawniony na równi z jednostkami budżetowymi;

n) uchylono w art. 32 ust. 5 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu³⁷, przyznający zwolnienie powoda od opłat sądowych na podstawie powództwa o naprawienie szkody wyrządzonej przez pracownika Instytutu Pamięci w sytuacji tam opisanej;

o) nadano nowe brzmienie art. 294 ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej³⁸, uchylając zwolnienie twórcy wynalazku od obowiązku uiszczenia kosztów sądowych przy dochodzeniu roszczenia o wynagrodzenie za korzystanie z jego wynalazku. W postępowaniu tym stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu postępowania cywilnego, dotyczące postępowania w sprawach o roszczenia pracowników;

p) nadano nowe brzmienie art. 39 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o restrukturyzacji hutnictwa żelaza i stali³⁹, znosząc zwolnienie Agencji z obowiązku uiszczenia opłat sądowych, w sprawach dotyczących mienia nabytego od PHS S.A.;

Podsumowanie

Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych wraz ze znowelizowanymi przepisami kodeksu postępowania cywilnego stanowią spójny i kompletny zestaw norm prawnych, przyczyniających się do usprawnienia i przyspieszenia postępowania sądowego *sensu largo*. Została opracowana starannie ze skrupulatnym przestrzeganiem zasad techniki legislacyjnej. Poprawna systematyka i przejrzystość poszczególnych rozwiązań stwarzają gwarancję spełnienia założeń ustawodawcy. Poprzedzo-

o zabezpieczenie należności z tytułu udzielanych przez banki kredytów, pożyczek pieniężnych, gwarancji bankowych i poręczeń, Dz.U. Nr 87, poz. 554.

³⁶ Dz.U. z 2005 r. Nr 1, poz. 2.

³⁷ Dz.U. Nr 155, poz. 1116 z późn. zm.

³⁸ Dz.U. z 2003 r. Nr 119, poz. 1117 z późn. zm.

³⁹ Dz.U. Nr 111, poz. 1196 z późn. zm.

na została dogłębną analizą ekonomiczną nowych instytucji, dostępności do sądu i spodziewanych korzyści gospodarczych. Wprowadzone w szerokim zakresie opłaty stałe i uproszczony tryb postępowania powinny spełnić oczekiwania ustawodawcy.

Pozytywnie należy ocenić uporządkowanie stanu prawnego odnoszącego się do przedmiotowej materii, uregulowanego w innych ustawach.

Romuald Szytk